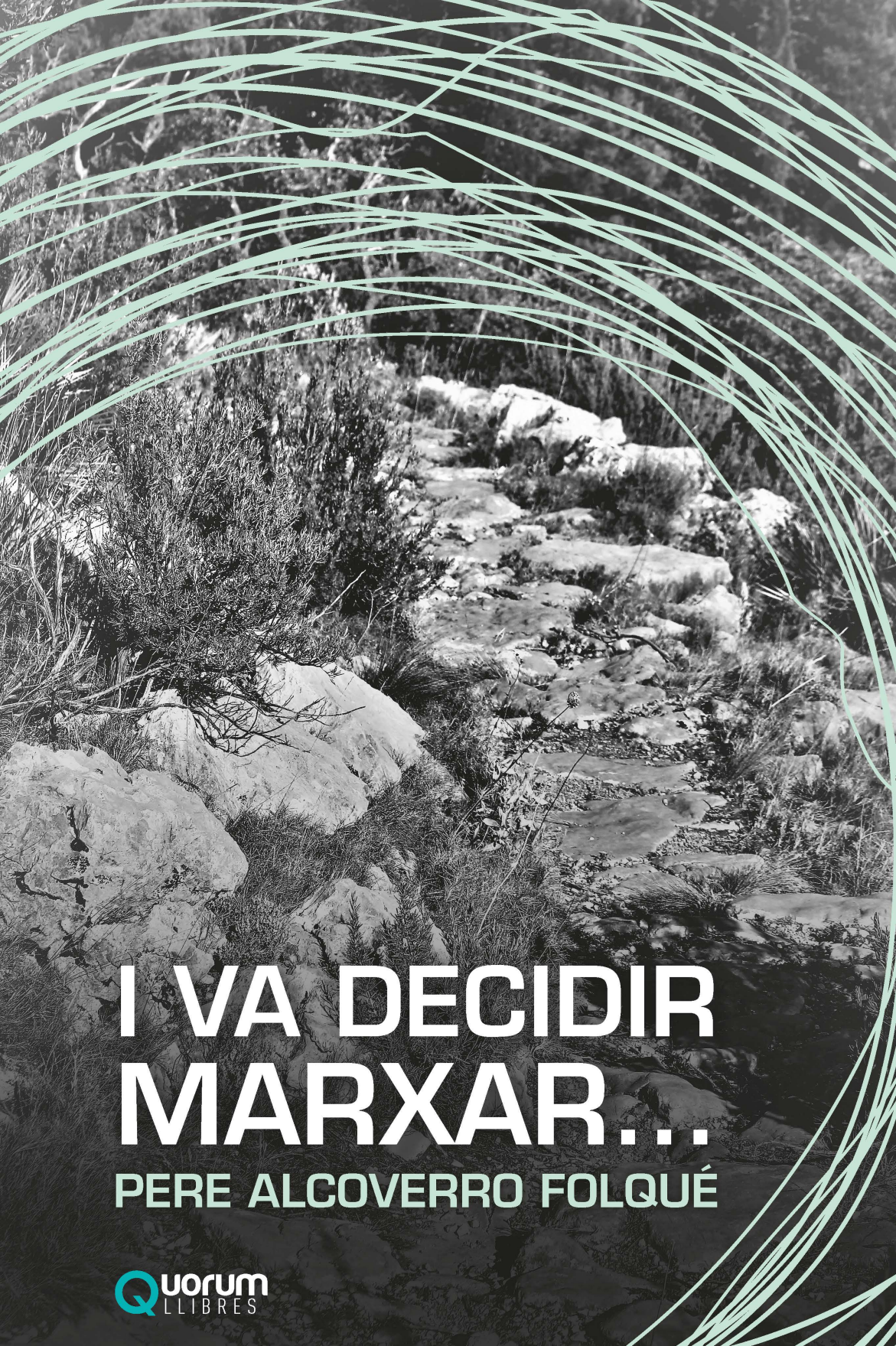

I VA DECIDIR MARXAR...

PERE ALCOVERRO FOLQUÉ

(COL·LECCIÓ NARRATIVA) - 19

I VA DECIDIR MARXAR...

Pere Alcoverro Folqué

Primera edició: octubre del 2019

© Pere Alcoverro Folqué

© de l'edició:
Quorum Llibres
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
quorum@quorumllibres.cat
www.quorumllibres.cat

Disseny i composició: 3 × Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-16342-33-4

DL T 911-2019

ÍNDIX

Advertiments.....	7
No ho van tindre gens fàcil.....	9
No hi ha conte sense llop.....	21
Quan tot comença.....	25
Algú malvat pot sorprendre't i ser-ho encara més	39
Quan estàs sol i tot ho veus perdut	45
Un bri d'esperança.....	59
Tot ho paguen els poca-roba.....	87
El retrobament	101
Era hora de descansar	109
Qui la fa, la paga	121
Un sol, un tallat llarg de cafè i dos pastissets!	137
La madrava de Batiste.....	151
A la barberia els preus continuaven sent els d'abans	163
L'infern.....	179
I va pagar el deute	201

A Consol, la meua dona.
A Estibaliz, Roderic i Arnau, els meus fills.
A Guifré, Lluna i Otger, els meus nets.
A Peret i Tereseta, els meus pares.
A Juanita Benaiges Benaiges i a ma tia Teresa.
A tota la família.

A tots els qui mai han deixat de lluitar,
encara que mai hagin guanyat res o ho hagin perdut tot.

Als presos polítics: Oriol Junqueras, Jordi Turull, Joaquim Forn,
Raül Romeva, Dolors Bassa, Josep Rull, Carme Forcadell, Jordi
Sánchez, Jordi Cuixart; als polítics exiliats: M. H. Sr. Carles
Puigdemont, president de la Generalitat de Catalunya, Meritxell
Serret, Toni Comín, Lluís Puig, Clara Ponsatí, Marta Rovira,
Anna Gabriel, i a Valtònyc. Per haver defensat el meu dret
a decidir i el de moltíssima gent.

A tota la bona gent que hi ha al món; perquè n'hi ha, i molta,
encara que sembli que els dolents siguin més.

ADVERTIMENTS

Qualsevol semblança del contingut del relat següent amb fets passats i actuals és simplement una coincidència i fruit de la meua imaginació.

Ara que, de vegades, la ficció beu de les fonts de la realitat i arriben a assemblar-se tant que es confonen.

Bé, la veritat: no n'estic segur! No ho sé! Ara m'he embolicat i no sabria dir-vos amb exactitud qui beu de qui. És que em foto en cada fangutxer...!

Per si de cas, torno al principi.

Qualsevol semblança del que llegireu a continuació amb la realitat és un xurro tan gros com una catedral. Alerta! Excepte alguns noms, sobrenoms i topònims —de persones i llocs—, que són reals, encara que en cap cas ho siguin els fets que els atribueixo. Simplement he volgut deixar constància de la seua existència, perquè hi tinc algun llaç afectiu que fa que els estimi, o no.

Bufa! Se m'oblidava...

A banda dels trets propis de l'estàndard occidental del català en tot el text, en registre col·loquial, en la major part dels diàlegs he volgut reflectir la manera de parlar que tenim la gent de per aquí baix! En qualsevol cas, dels del meu poble: Benifallet (Baix Ebre).

I també he volgut respectar els qui tenen com a llengua materna el castellà. No vull donar la raó —perquè no la tenen— als intoxicadors que afirmen que la llengua castellana està perseguida a Catalunya.

En tot cas, és tot el contrari. És que hi ha cada “pájaro suelto”...

L'autor [amb minúscula]

NO HO VAN TINDRE GENS FÀCIL

I

Pelegrí Anguera Llesera va nèixer l'últim mes del 1918, nou anys abans que Carmeta de ca l'Esperança. Va ser el tercer fill de Tereseta de la Serra i Cristòfol del Llibertari, casats l'última dècada del segle XIX. Ella, mestressa de casa; ell, xofer i regidor republicà a l'Ajuntament del poble.

Quan Pelegrí va nèixer, per a molta gent la vida era difícil.

Qui volia viure treballant la terra ho tenia molt magre, perquè, després de pensar cada dia de sol a sol com un animal, a l'hora de cobrar la collita tenia sort si tocava quatre rals. Al poble, d'horta n'hi havia poca. Res! Verdura per als de casa. La majoria de cultiu era de secà; molt garrofer i oliveres, que com que només donaven feina als mesos d'hivern, després d'esporgar els arbres, la resta de l'any la gent s'havia d'espavilar per a portar diners a casa com fos. Anant a treballar al jornal per a altres, a les mines del Pinell, fent de carboner i, si no quedava més remei, migrant a Barcelona a buscar feina a la indústria o al sud de França a veremar.

A cal Llibertari no va ser gaire diferent. Co Cristòfol es guanyava la vida de transportista amb un camió de segona mà que va comprar a mitges amb son germà Peret, mentre que Tereseta portava el cafè del Centro Republicà, que funcionava així aixà perquè només hi anava una part del poble. A part, tenien un trosset de terra de secà a Costumà, on justet feien quatre sacs de garrofes i oli per cobrir despeses de casa i, si els sobrava alguna pesseta, se n'anava per a pagar els jornals de llaurar amb matxo, els esporgadors i un parell de carretades de fem. Pelegrí i sons germans, Batiste i Alfredo —dos i tres anys més grans—, mentrestant, anaven a col·legi al poble i es feien grans jugant pels carrers, aliens als temps turbulents que s'anaven apropant.

Més d'una vegada, quan el destí el castigava sense ell saber per què, buscava consol refugiant-se en el record dels anys jugant pel poble. En moments d'infortuni, haguera donat un tros de vida per a poder tornar als dies en què amb els xiquets de la colla, cadascú amb el seu ganxo i la rodanxa, corrien amunt i avall, per aquells carrers plens de somnis.

Amplés, estrets, pedregosos, costeruts, lliscants pel pla, testimonis d'amistats i enfrontaments, xafarders de converses; de dies d'alegria i nits de tristor; de "quedem a tal hora!". Espectadors privilegiats de cercaviles i processons; de padrins tirant confits en sortir de missa i maletes que se n'anaven entrístides a la recerca d'un futur millor, que un dia llunyà tornarien envellides i per enyor.

Carrers de terra dura com la pedra pel pas de pagesos camí del tros a treballar de bon matí i dones anant a comprar a la botiga amb la senalla al braç o pujant del safareig, pel carrer del Riu, amb el cubell de la roba neta al cap. Carrers que en ploure s'omplien de xolls, reguerots i petjades dels rucs que al tardet tornaven del tros amb l'amo agarrat a la cua i la sàrria carregada d'alfals per als animals de casa. De quan fotia un bon aiguat Pelegrí en recordava l'aigua corrent per la ferida oberta al fang per les rodes de fusta ferrada dels carros amb el pagès i la dona asseguts a la post, tornant a casa, catric-catrac, catric-catrac. Ell, amb les regnes a la mà guiant l'animal, i ella aguantant el paraigua, mentre el senatxo amb restes de la berena es gronxava penjat a la barana, i el matxo anava deixant un rastre de cagallons que algú recolliria per a l'estufa.

Carrers, territori de gats esquerps, malfiats, mirant de reüll l'entorn, llestos per a esmunyir-se a la gatera si s'ensumaven males intencions. Carrers, espectadors del festeig de gossos en zel, que acabaven presoners un de l'altre, sense sospitar que la dolenteria dels xiquets voldria trencar aquell llaç, que els perseguirien a pedrades i bramant:

—Correu! Los han vist a l'era de Murall! Lo gos de Cisquet i la gossa de Camàlic! Van enganxats! No es volen amollar!

—Xics! Males peces! Feu lo favor de no apedregar els pobres gossos! No us ne doneu vergonya? Al mestre, l'hi diré! —els escridassava sense gaire èxit la tia Cardonenca, que asseguda al carrer amb altres dones, entre xafarderies i converses, passaven la tarda llatant per a fer cabassos, callitores i sàrries per als animals.

Salgado, un militar feixista molt ambiciós, durant el segon terç del segle xx va protagonitzar un cop d'estat que va originar una guerra cruel.

Els primers a ser mobilitzats per a anar al front van ser Batiste i Alfredo, i quan la situació es va fer insostenible perquè el front anava caient en mans de l'exèrcit del colpista, al govern legítim no li va quedar altre remei que reclutar més combatents per a intentar aturar-lo. Va ser quan encara prenién el biberó que van cridar a files Pelegrí i milers de criatures com ell.

El van instruir a correuita, li van donar un fusell, un grapat de bales i el van enviar a morir, perquè no podia esperar altra cosa, al front. Un matí de primavera, al cap de poc temps d'haver-lo trepitjat el van fer presoner quan a ell i tres biberons com ell se'ls van acabar les bales atrinxerats al campanar d'una església defensant-se de l'atac dels colpistes.

Dos soldats que per la pinta devien ser moros, renegant i empenyent-los a cops de culata, se'ls van emportar fins a una escola abandonada, on cagadets de por i tremolant com fulles els van tancar amb altres presoners. Quan es va fer fosc els van fer pujar a camions per a portar-los a una estació de tren, però com que no ho sabien més d'un es va posar a plorar pensant que els havia arribat l'hora, perquè era sabut que aquells transports nocturns feien cap a un descampat i la càrrega acabava dins d'una fosa comuna amb un tret al clatell. Ells van tindre sort i no els van pelar.

Viatjant en tren amuntegats als vagons com corders—allunyant-los cada dia una mica més de casa seua— van recórrer el territori esclafat i aterrit per l'exèrcit colpista fins a descarregar-los en un camp de concentració que els feixistes tenien a la vora del País Basc, en un indret travessat pel riu Ebre. Per les notícies que va rebre de casa, va saber que els germans havien fugit a França per a salvar-se de ser afusellats a la vora de qualsevol cuneta i que son pare estava tancat a la presó de Pilatos de Tarragona perquè els feixistes que ara manaven al poble —uns canalles a qui son pare, ajudat per altra gent, a l'inici del conflicte van salvar de rebre un tret al clatell quan uns antifeixistes descontrolats arribats de fora vila els volien pelar— ara els havien tornat el favor denunciant-los i mentint per a tancar-los a la presó per odi i enveja.

Dos anys després d'acabar la guerra, quan la primavera començava a florir, Pelegrí i son pare es van retrobar al poble amb Tereseta, que va poder subsistir gràcies als germans, que la van acollir. Durant aquells anys de partiment i angoixa, els feixistes els havien fotut tot el que tenien: el camió, la feina al cafè del Centre Republicà i la casa, que no va poder salvar-se de les bombes que van caure al poble durant la batalla de l'Ebre.

Quan Pelegrí i son pare van arribar al poble, ningú els volia donar feina i com que per a sobreviure només disposaven de la cartilla de racionament i

un tros de terra que sorprenentment no els havien confiscat, van decidir anar a viure al mas de Costumà, que havia sobreviscut a la guerra, on almenys es podrien aixoplugar encara que fos en un casalot vell de parets fetes amb pedra seca. A la planta baixa hi tenien foc a terra, la cuina, la pica per a fregar plats, una taula per a menjar i tres o quatre cadires de barrots amb cul de bova. En un racó Tereseta hi tenia una pastera molt vella, on pastava el pa que després coïa al forn de pedra de la vora de l'era. Per una porta petita de fusta corcada per la humitat, per on cada matí es colava l'alba pels badalls, sortien a la quadra a fer les seues necessitats a la comuna que hi havia en un raconet. No cal dir que per aquelles escletxes no tan sols entrava la claror. Quan durant l'hivern el cerç gèlid bufava desenfrenat, esbojarrat i sense compassió per on li donava la gana penetrant xiulant pels badalls —quan no era la garbinada que a l'estiu s'agraïa, perquè els alliberava de la xafogor, però a l'hivern gelava de collons— tot i haver col·locat davant la porta una improvisada cortina feta amb trossos de sacs vells, Tereseta no podia evitar que penetressin dintre el mas. Fins que Pelegrí va decidir parar els peus a la claror i als vents impertinents i enutjosos apedaçant la porta amb trossos de llauna clavats al lloc per on badallava la fusta corcada.

Al pis de dalt, un pla de sala amb el trebol fet de canyissos enguixats. Tret del gerro d'aigua i la palangana per a rentar-se la cara, l'únic mobiliari que s'hi veia eren dos catres de fusta amb matalàs i coixí de pellerofes, i un armari atrotinat per a guardar la poca roba que tenien i que Tereseta havia apedaçat un munt de vegades. El catre gran era per al matrimoni; l'altre, per a Pelegrí; i entre els dos van penjar una vànoa vella per a tindre una mica d'intimitat. Com que a la sala no tenien cap cadira per a deixar la roba quan anaven a dormir, van clavar uns ganxos a la paret per a penjar-la, tot i que més d'una nit no els feien servir perquè fotia tan fred que dormien vestits i tapats fins al cap amb la flassada.

Van ser temps difícils per a aquella família i encara més quan al desembre d'aquell any van cridar la quinta de Pelegrí a files per a fer el servei militar. El van destinar a l'Àfrica, i a principis de gener va començar un calvari que va finalitzar al cap d'uns quants anys, quan el van llicenciar. El servei militar va ser tan cruel com el camp de concentració, perquè sovint li tocava rebre “por rojo separatista” i “perro catalán”.

Quan el van llicenciar i va tornar al poble, l'ambient estava més tranquil i amb son pare van poder anar al jornal per a la gent, que afegit als quatre duros que treien per la venda de les garrofes, olives i ametles que plegaven

al tros del Racó del Mas, els permetia anar tirant. A més, mentre ell era a l'Àfrica, son pare havia posat en marxa un hortet que regava amb l'aigua de la cisterna. Sa mare, que baixava una vegada a la setmana al poble a comprar el que els feia falta, aprofitava per a vendre la verdura que feien a l'hortet, i amb el temps, al corral, estirant d'aquí i d'allà, van arribar a tindre gallines ponedores, conills i algun tocino. No es van fer mai rics, però tot allò va ajudar que s'acabés passar gana d'una vegada.

Però com sempre passa als contes que fan plorar i a la vida real, l'alegria a casa del pobre dura poquet. Tereseta va posar-se malalta i el vell Llibertari, cansat de viure lluny del poble, va decidir vendre's la finca del Racó del Mas; el metge cada vegada li posava més impediments per anar a Costumà a visitar la dona, ja que el camí era molt dolent, i Cristòfol, cada vegada que havia de baixar al poble a visitar-la, passava un calvari perquè ella cada dia estava més justeta i, encara que feia el camí a cavall de la burra, patia molt. Així que va decidir vendre's la terra i el mas i baixar al poble, on va llogar una casa per a viure els tres, on Tereseta va morir al cap de poc temps d'un mal dolent a la sang.

Pelegrí va plorar molt la pèrdua de sa mare. N'estava molt, d'ella. Admirava molt els pares perquè els havia vist patir, lluitar i treballar com bèsties sense defallir per a tirar endavant la família que el colpista maleït havia trossejat. L'odiava. Per a ell, aquell militar feixista, un mal galaic pallús, era un traïdor i un criminal convicte. Un botxí cruel i sanguinari vergonyosament beneït pels qui portaven sotana, que el veneraven "por la gracia de Dios".

II

Des del dia que Pelegrí va fixar-se en Carmeta a l'envelat del ball durant la festa major del poble, sempre va veure transitar pel rostre de la que poc temps després seria la seua dona una pena antiga que se li escapava impertinent de dins del rebost on guardem els records feridors que li entristia la mirada sense que ella se n'adonés. I és que algunes portelles es fan difícil de tancar. Aquella nit a l'envelat Pelegrí va adonar-se que la rialla de Carmeta no acabava de ser sencera. Aquella rialla era fugissera, estroncada només dibuixar-la pel record encara present d'una tristesa amarga instal·lada al cor que venia de molt lluny i que no havia pogut endolcir del tot. Igual sensació va tindre quan va veure-la plorar per primera vegada. Ho va fer cap endins; com si ho tingués prohibit; com si ho hagués plorat tot durant un dol injust i prematur, quan algú li va dir:

—Sigués valenta i para de plorar. Fes-ho per ta mare!

Era el mateix plor que no va poder deixar esclatar durant els anys de foscor perquè llavors no tocava plorar sinó tirar endavant fent el cor fort, reprimint la ràbia i engolint-se les llàgrimes mentre impotent i resignada acceptava sense dir ni piu el futur que el destí escrivia per a ella sense demanar-li permís. I és que Carmeta, els primers anys de la seua vida, els que més marquen les persones, els va passar molt putes. El patiment, de fet, va ser la constant en la història d'aquella noia.

Carmeta Salayet Avante va ser la tercera de les quatre filles portades al món per Esperança del Roget, casada amb Minguet de l'Abaster, el pagès fadrí més guapo i treballador del poble, segons explicava cofoia Esperança a les filles.

Quan es va acabar la matança perpetrada per Salgado el dictador incul-te, vulgar i ferotgement cobdiciós i ambiciós, Carmeta tenia deu anys i la ressaca de la carnisseria pensada per a aniquilar els adversaris al soldat gallec va generar una repressió cruel i calculada sobre els derrotats, a qui aquella bèstia sanguinària va negar cap possibilitat d'amnistia i reconciliació i va instal·lar, en moltes cases del poble, la freda angoixa de la por. Por de ser denunciat per algun veí afí al règim, simplement per enveja o venjança. Inclús pel capellà, que delatava en nom de Déu i sense vergonya tot aquell que sospitava contrari a la doctrina feixista de la "revuelta nacional" beneïda per ell i els seus confreres de sotana. Carmeta això ho va viure i ho va recordar tota la vida. Igual que quan el front de guerra va arribar a l'Ebre i ella i la seua família van fugir de casa per por de les bombes que queien al poble i es van refugiar al Burgar, un paratge del terme de Rasquera.

Però més que les bombes, el que va marcar Carmeta va ser la postguerra, en què el terror ho impregnava tot i viure era una proesa. No només per la repressió cruel instaurada arreu; també per les malalties i la gana que patien els perdedors. Salgado —militar summament venjatiu que va convertir el país en un escorxador de vençuts— com a governant va ser un inútil i mediocre que el va conduir al desastre econòmic i a la ruïna total, donant peu a l'aparició del mercat negre, l'estraperlo, que va accentuar la diferència entre rics i pobres. Els rics es van fer més rics a costelles dels pobres. No cal dir que ell va ser el que va emportar-se la millor tallada.

Al poble, Carmeta, una joveneta espavilada, observava amb ràbia com els llepaculs del règim, sense escrúpols, s'omplien les butxaques; els perdedors,

els rojos, amb les butxaques escurades —com a casa l'Abaster— van ser els que van patir el desastre.

Va ser quan a ca l'Abaster passaven de sopes bullides fetes d'un rosegó de pa del dia anterior i una truita de patata amb un ou per als sis de casa, que allargaven afegint un xorro d'aigua en batre'l. O, si amb una mica de sort, Minguet havia pogut anar a treballar al jornal per a algú, a sopar s'asseurien a taula amb la cullera de fusta a la mà i menjarien tots directament de la cassola que sa mare havia deixat al mig amb farinetes amb xitxorres i de segon una sardina de casco, que es repartien entre tots. Per a omplir el raconet de la panxa que sempre quedava buit es fotrien, si en tenien, un parell de figues seques i ametles torrades. Que no en tenien?, doncs cap al catre a dormir! I si de matinada el soroll dels budells que es queixaven de gana els despertava, per a fer-los callar no hi havia millor remei que un bon trago d'aigua del pitxell, i amb la panxa plena i enganyada, altre cop cap al llit, perquè el gall aviat començaria a cantar.

Minguet, amb el que treia de les quatre quarteres d'olives que collia al tros de terra que tenia a la Basseta-roja, anant al jornal per algú o passant setmanes al bosc fent de carboner, pobre, feia el que podia per a tirar endavant la família. Però va durar poc, perquè quan Carmeta acabava de complir els dotze anys, se'n va anar a causa d'unes maleïdes angines. Per desgràcia de Minguet, encara no és coneixia la penicil·lina.

Perdre l'home i el pare i deixar-les soles a les cinc, al principi se'ls va fer dur i costa amunt. Però vestides de dol de cap a peus, amb la pena clavada al cor, els ulls enrogits del que van plorar, es van revestir de coratge i, tot i l'ambient gris de postguerra i un futur molt fosc a l'horitzó, van decidir lluitar per a sortir-se'n.

—Mare, com us ho va fer les cinc i la iaia Dolorettes per a tirar endavant sense el iaio i la misèria que hi havia al poble? —li va preguntar un dia sa filla Candela.

—Ma mare se va haver d'arremangar. Mos dixava les quatre a casa en ma iaia i ella marxava a treballar a les mines d'argila del Pinell de Brai. Al poble hi havia poc minjar i lo que es trobava era car. A la mina, a part del jornal que cobrava per treballar com una bèstia, trobava minjar del racionament més bé de preu: cigrons, arròs, abadejo... A la mina estava tres o quatre dies treballant a destall. Dilluns, encara fosc, carregada en lo senatxo en una mica de minjar per a la setmana, sortia de casa pa'l pas de barca, a on trobava més gent del poble que també anaven pa'l Pinell. Passaven lo

riu i a peu encaraven lo camí del Portell, fins a la mina. Assentades en una pedra o en un muntet de terra, les dones, en un soc de fusta entremig les cames, amb l'aixadella, trencaven los terrossos de terra que descarregava al seu costat l'home que la pujava del clot en un cabàs al coll. Triaven la terra bona i la dolenta fea cap al ròsec. Era treball d'animals. Dormien en terra, damunt de pellerofes i, com que aquell mas era un cau de brutícia, abans de dormir, en la flama del llum de carburo mataven les xinxes, que els feen la vida impossible sense dixa-les dormir.

Quan van tindre l'edat, les germanes, que al poble no tenien cap futur, van decidir marxar a treballar fora i es van posar a servir a casa de gent rica de Tortosa i fins i tot de més lluny. A la germana petita la va afillar un matrimoni de Reus. Però Carmeta i sa mare es van voler quedar al poble. Sa mare va deixar la mina i subsistien amb el que treien del trosset de terra de la Basseta-roja, anant a fregar per les cases i rentant roba per a la gent al safareig del poble.

Així anaven fent fins que un any, Carmeta, a la festa major del poble, es va fixar en Pelegrí. El va veure als cossos, després de dinar. Va guanyar la corrida de matxos, muntant a pèl el que tenien a casa, una mica guit. Eixerit i jove, fins i tot, li va semblar veure'l content, encara que, pel que ella sabia, la processó devia anar per dins.

III

Al cap de poc de morir Tereseta, Pelegrí Anguera i Carmeta Gassull van decidir casar-se. Des de la mort de qui hauria estat la seua sogra, Carmeta passava més temps a cal Llibertari que a casa amb sa mare. Quasi cada dia anava a rentar la roba, feia la faena de casa i algunes vegades fins els preparava el sopar i el dinar per a l'endemà, perquè ells anaven al jornal i no tenien temps de fer-ho.

Un matí de novembre amb el sol que començava a aguaitar per damunt el vessant de la serra de Cardó, de negre rigorós pel dol de Tereseta, acompanyats de Cristòfol, Esperança i els testimonis, mossèn Victorino els va casar sense testimoni fotogràfic. En acabar la cerimònia, tothom va anar a la feina i al migdia van fer cap a casa, on per dinar van menjar les viandes preparades per Esperança.

I encara fresc a la memòria, l'adeu a Tereseta, se'n va anar Cristòfol i, poc temps després, quan Carmeta estava embarassada d'Armengol, els va

deixar Esperança. Pelegrí i Carmeta, tot i el dolor per aquelles pèrdues tan seguides, no van tindre altre remei que aixecar el cap i tirar endavant, ja que la família estava a punt d'augmentar. Armengol explicava que a sons pares, sumits en una profunda pena per totes aquelles pèrdues, els va anar bé que una cigonya arribada de París el deixés dintre d'una caixa de sabates, damunt del llit del matrimoni.

IV

Pelegrí i Carmeta eren amos d'un tros de terra a la Basseta-roja, a l'altre costat de riu, a tres quarts d'hora del poble passant la barca. Carmeta l'havia heretat de sa mare quan ella va morir. Pelegrí i son pare, després de vendre Costumà, sempre van anar al jornal per a altra gent; per això, quan el vell Llibertari va morir, Pelegrí l'únic que va heretar van ser quatre duros que son pare tenia al banc en una llibreta; i, després de pagar la legítima als germans que continuaven vivint a França, l'herència deixada a son fill pel vell Llibertari va resultar ben poca cosa.

Pelegrí, cansat de suar com un ruc per a altra gent per quatre xavos, sense dir res a Carmeta, feia molts dies que hi cavil·lava, i aquella nit, més cansat i sobreixit que altres vegades, sense poder adormir-se, se la va passar al llit donant voltes al seu somni. Al matí es va aixecar amb la decisió presa i, mentrestant esmorzava, li va dir a Carmeta que estava tip d'anar al jornal i que a partir d'aquell dia deixava de ser mosso dels altres per ser amo d'ell mateix treballant el tros de la Basseta-roja. I sense esperar resposta de la dona, que va quedar-se muda, va besar-la com cada matí en sortir de casa, va agafar el senatxo amb la berena i se'n va anar al tros. Al seu.

Carmeta va traure el cap per la finestra de la cuina i, orgullosa del seu home, el va veure marxar, carrer avall, direcció a la barca. Mentre el mirava, veient-lo caminar amb pas ferm i decidit, pensava que, si Pelegrí havia decidit fer allò, ho aconseguiria encara que s'hagués de deixar la pell a la Basseta-roja.

Treballant com un negre de sol a sol —i que em perdonin els negres—, va aconseguir que aquells brancals quasi erms, de terra seca i pedregosa heretats per Carmeta, que a molt tirar donaven cinc o sis quarteres d'olives i ametles l'any, justet per a fer les paus, després d'una temporada matinant, passant fred, calor i acotxat, esllomant-se fotent-li a l'aixadampla, tinguessin aigua per a poder regar els arbres fruiters que havia plantat i traure'n bones collites, que, un any caic i a l'altre m'aixeco, van servir per a tirar la casa

endavant i, amb molt sacrifici, comprar un tractor de segona mà i pagar els estudis als fills que li havia donat Carmeta: Armengol, Candela i Roc.

A Carmeta, passats els anys, sola a casa, de tant en tant li agradava recordar quan els fills encara eren uns marrecs. Els tres van nèixer a la casa del carrer Nou, a ca l'Abaster, on també havia nascut ella. Van ser anys feliços. La casa era vella, però amb Pelegrí, juntets els dos, hi van estar bé criant els tres fills.

Armengol quan sortia del col·legi era més de quedar-se a casa llegint tebeos o fent deures. Roc, no. Ell sortia a jugar. Candela, en aquest aspecte, era com Roc.

A les cinc de la tarda sortien del col·legi:

—Después de berenar te passaré a buscar per a anar a jugar —li deia el seu amic de l'ànima, Benve. A totes bandes anaven junts. Ell i Benve, i Benve i ell.

En un tros de carrer d'uns dotze metres de llarg per quatre d'ample jugaven a futbol, no sabia dir quants però molts xiquets, i aquell camp els semblava tan gran com el de les Corts, del Barça. I si havia plogut i el carrer estava ple de xolls feien el partidet a la plaça de l'Església, que tenia el terra cimentat. Les porteries estaven a banda i banda de l'escalinata d'entrada a l'església. Una porteria, a la façana on hi havia la Creu que recordava als rebels els seus morts durant el cop d'estat. L'altra porteria, a la façana de la dreta de l'escala.

Quan no tenien pilota, jugaven a fava; a conillets a amagar, que la llebre va a caçar, de nit i de dia, que el sol se ponía. Conillets, esteu ben amagadets? Que vinc...!; qui tenia sort de tindre bicicleta, amunt i avall per la carretera, de la plaça a l'hort del Caraco a veure qui guanya i si no al mocador i al guà a l'era de Murall o al racó de la Clarina i el Tornis.

Quines corredisses quan, jugant, sentien petar el motor d'aquell trastet.

—Un Biscúter, un Biscúter; anem a rebre'l!

Era un cotxe tan petitet que no aixecava dos pams del terra. Carrosseria d'alumini, tot llauna, descapotat, seient únic de dos places i motor de moto que arrancava estirant una corda. Com que, aixecant-lo en les mans, es podia aparcar sense haver de fer gaire força, no tenia marxa enrere. El veien pujar pel carrer del Riu, conduït per un foraster que el deixava al racó de la carnisseria de la Clarina o davant de cal Rostit. Era un viatjant que de tant en tant venia al poble a visitar les botigues d'ultramarins, per si els feia falta alguna cosa: ca l'Alissa, la Canonja, la Genoveva, ca Canyé, la Manolita de

Vizcarro i ca Tomaca. Quan marxava els xiquets l'empaitaven. Corrien més ells que el Biscúter.

I, és clar, no hi podien faltar les guerres als garrofers del camp de futbol o pel carrer del Caragol, de la Placeta, les Roques, de l'Ermita, l'Escalaleta. Les guerres igual eren de moros contra cristians que d'indis contra vaquers, i americans contra alemanys i japonesos. Depenia de l'armament subministrat pels Reis o de la pel·lícula que havien fet diumenge al cine.

El que no van fer mai va ser guerra entre rojos i nacionals.

La guerra s'acabava quan es feia fosc, quan algú més engrescat del compte, amb l'espasa de fusta, pim-pam pim-pam, fotia una bastonada fora de lloc a algú o quan l'enemic rebia una pedrada sense voler i havia de ser evacuat cap a casa seua, plorant, amb un nyanyo al cap i un blau de més, com li va passar a Roc més d'una vegada.

“És el que tenen les guerres”, es deia Carmeta.

Ella, preparant el sopar, els sentia córrer pel carrer:

—Pínyau! Pínyau! Ratatà! Ratatà!

—T'hai tocat! Roc! Mort, mort! T'hai matat, ets mort!

—No, no! Domés m'has ferit!

—No val, això! No jugo més; tu no vols estar mai mort!

—Va, me moriré! Però domés una mica; després tornaré a jugar, eh?

Carmeta, recordava que aquell home feia uns quants anys que no passava:

—Xica! Que el sentes? Afanya't, si tens algun gavinyet per esmolar.

—L'esmolet! Ha arribat l'esmolet! S'esmolon ganivets i tisores!

Es passejava pel poble amb la bicicleta i el taller al portamantes, i s'aturava a les cantonades dels carrers esperant que li portessin ganivets o estisores per esmolar. La seua arribada li produïa tristor, segurament pel so llastimós i llòbrec amb què l'anunciava, fent servir un bufacanyes paregut al flabiol de caramel que més d'una vegada els va cagar el tronc per Nadal als xiquets. L'esmolet bufava els tubs del flabiol, el feia lliscar amb una mà per damunt el llavi i componia una escala de sons característica, que la gent, en escoltar-la, sabia sense necessitat de veure'l que aquell home anava pels carrers del poble.

A vegades també arribava al poble un home carregat amb un sac al coll ple de paraigües. Es posava a la plaça i allí canviava les barnilles trencades dels que li portaven. També apanyava cossis i ribells badats, clavant grapes de ferro, al badall.

—Paraigüeroo! El paraigüeroo!

Carmeta recordava que a Candela, al veure'ls amb aquell aspecte que fotien, barbuts, esquerps, sorruts, callats, esprimatxats i d'aspecte fúnebre, li resultaven uns personatges sinistres que li fotien por. Encara que, de gran, un dia va comentar a sa mare que s'equivocava perquè la fila que fotien aquella gent l'únic que reflectia era l'amargor d'haver de guanyar-se la vida d'aquella manera, lluny de casa, aguantant aigua, fred i calor, de poble en poble i, més d'una nit, dormint al ras. I tot per quatre xavos.

Recordava com era Roc de vergonyós. Mai va saber-ne la raó, però només es deixava rentar per sa germana Candela. Semblava que ho veiés. Carmeta ficava aigua a bullir dins d'una olla gran i al menjador, dintre del cossi metàl·lic que feia servir per a la roba, Candela el rentava despullat de pèl a pèl i tremolant de fred:

—No, mare, no! No em vull rentar, que fa molt fred!

—Fred? Candela, fote'l fregat i escatat de dalt a baix! Brut, més que brut! Mira't les cascàries del coll i de detràs de les orelles! No te'n dones vergonya d'anar així pel carrer?

Tremolant, dret dins del cossi i les dents sense parar de repicar, Candela el fregava amb un drap ensabonat amb sabó d'olor.

—Roc! Para de fer el bovo i estigue't quiet!

—Pos no em tòquies més! I no m'iries!

—Com vols que et frèguia, si no et toco? Va, que no miraré, home!

En acabar, per a traure el sabó, Candela li tirava al cap i, pel cos, aigua calenta que agafava amb un pot petit d'alumini, de dintre l'olla. Quan l'eixugava i l'embolicava amb la tovallola, li passava el fred i les dents paraven de repicar.

—Ai, Pelegrí! Aquells temps ja mai més tornaran! —es va dir Carmeta, mentre sospirava de nostàlgia i tornava a la realitat.